

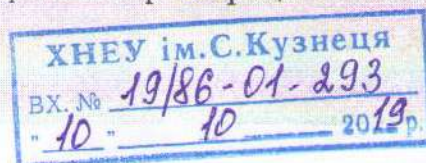
ВІДГУК

**офіційного опонента доктора економічних наук,
професора Кириленко Ольги Павлівни
на дисертаційну роботу Кузькіна Євгена Юрійовича
«Теоретико-методологічне забезпечення розширення фіскального
простору місцевого самоврядування в умовах фінансової
децентралізації», подану на здобуття наукового ступеня доктора
економічних наук за спеціальністю 08.00.08 - гроші, фінанси і кредит**

Актуальність обраної теми та її зв'язок з науковими програмами

Правова держава із сильною економікою має розвинене місцеве самоврядування зі стабільним фінансовим забезпеченням. Багато зарубіжних країн досягли успіху в проведенні фінансової і в т. ч. бюджетної децентралізації та передачі повноважень і фінансових ресурсів на місцевий рівень, що дозволило забезпечити динамічний розвиток окремих регіонів. Тому в Україні процес бюджетної децентралізації набуває особливого значення, оскільки реформи покликані створити економічні стимули для органів місцевого самоврядування щодо розширення власної податкової бази та ефективного використання бюджетних коштів. Бюджетна децентралізація стала визначальним етапом на шляху формування фінансової спроможності територіальних громад, є фінансовим підґрунтям їх ефективного розвитку.

Актуальність теми додатково підтверджується зв'язком дослідження науковими планами та програмами. Дисертаційну роботу виконано у відповідності до плану науково-дослідних робіт Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця. Результати дослідження Кузькіна Є. Ю. знайшли відображення при виконанні науково-дослідних тем «Ризик-орієнтований підхід у забезпеченні протидії відмиванню коштів фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї масового знищення» (номер державної реєстрації 0118U000058); «Стратегія розвитку банківської системи України в умовах інтеграції FinTech» (номер державної реєстрації 0118U007176)

«Вдосконалення митного регламентування експортно-імпортової діяльності територіальних органів ДІС» (номер державної реєстрації 0118U007187); «Трансформація фінансової архітектури в інформаційній економіці» (номер державної реєстрації 0118U007187).

Враховуючи викладене, важливість зазначених проблем свідчить про актуальність, теоретичну та практичну значущість дисертаційного дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

За результатами аналізу тексту дисертації, автореферату та публікацій Кузькіна Є. Ю. можна зробити висновок, що наукові положення, висновки і рекомендації викладені у дисертації мають належний ступінь наукової обґрунтованості, це обумовлено узагальненням і аналізом значної кількості наукових публікацій з питань використання новітніх технологій бюджетного планування на основі впровадження положень концепції фіскального простору. Дисертантом досягнуто основну мету дослідження – розроблення теоретико-методологічних і концептуальних положень, методичного забезпечення і практичних рекомендацій щодо розширення фіскального простору місцевого самоврядування в умовах фінансової децентралізації.

У роботі розкрито зміст поняття «розширення фіскального простору місцевого самоврядування», узагальнено понятійно-категоріальний апарат предметної сфери фінансової децентралізації; визначено складові процесу фінансової децентралізації; виявлено еволюційні тенденції фінансової децентралізації на макроекономічному рівні в унітарних державах; обґрунтовано теоретико-методологічний базис формування фіскального простору місцевого самоврядування; розкрито закономірності та визначено концептуальні положення щодо розширення фіскального простору місцевого самоврядування; обґрунтовано структурну побудову та встановлено особливості взаємодії складових механізму формування місцевих бюджетів в контексті розширення фіскального простору; виявлено напрямки формування фіскального простору місцевого самоврядування в Україні; розвинено методичні положення щодо оцінки стану бюджетного

потенціалу регіону; розкрито характеристики структурної побудови та фінансового наповнення базових моделей місцевого самоврядування; запропоновано методичний підхід щодо оцінки диференціації місцевих бюджетів; розроблено положення щодо фінансового обґрунтування доцільності формування об'єднаних територіальних громад; обґрунтовано методичні положення щодо середньострокового планування місцевих бюджетів в контексті розширення фіскального простору місцевого самоврядування; згенеровано положення щодо визначення пріоритетів цільового фінансування програм та проектів розвитку на державному та місцевому рівні; удосконалено методичний підхід щодо використання програмно-цільового підходу до формування місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації.

Теоретичною та методологічною основою дослідження стали концептуальні положення теорії фінансів та фінансових відносин, теорії систем, теорії економічного відтворення, сучасних теорій регулювання економічних процесів, інституціональної теорії.

Обґрунтованість результатів роботи підтверджується адекватним використанням методів дослідження. Зокрема, автором було використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів: системний, діалектичний, наукової абстракції, узагальнення і систематизації, аналізу і синтезу, спостереження і узагальнення, порівняння і угруповання, статистичного аналізу, формалізації, таксономічного аналізу, кластерного аналізу, кореляційного аналізу та канонічної кореляції, контент-аналізу, морфологічного аналізу, структурно-логічного аналізу, аналізу ієрархій, матричний, графічний метод.

Інформаційну базу дослідження становили закони України та рішення Кабінету Міністрів України, статистичні та аналітичні матеріали Міністерства фінансів України, Національного банку України, Державної служби статистики України, Державної казначейської служби України, монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дослідження

Достовірність результатів дослідження, висновків і рекомендацій є достатньою. Наукова проблема, досліджена автором, базується на аналізі законодавчих та нормативно-правових актів, статистичних та аналітичних матеріалів органів державної влади, наукових працях провідних вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів. Достовірність наукових висновків і рекомендацій підтверджена їх практичним впровадженням у діяльність органів державної влади, вищого навчального закладу, публікацією матеріалів дослідження в наукових фахових виданнях, презентацією їх у виступах на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

В цілому, достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджується коректністю постановки та вирішенням наукової проблеми – розширення фіскального простору місцевого самоврядування в умовах фінансової децентралізації.

Зміст дисертаційної роботи

Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 647 сторінок, основний зміст роботи викладений на 377 сторінках. Робота містить 53 таблиці, 25 рисунків та 14 додатків. Дисертаційна робота характеризується логічною, завершеною структурою та послідовною побудовою, повною мірою висвітлює зміст визначених розділів. Зміст дисертації відповідає меті і задачам дослідження. Робота написана у науковому стилі, її проілюстровано відповідними рисунками, таблицями, графіками.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, сформульовано її мету та завдання, визначено об'єкт і предмет, методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, подано відомості про апробацію та публікації.

У першому розділі «Теоретичні основи фінансового забезпечення місцевого самоврядування в контексті фінансової децентралізації» розглянуто

фінансово-економічні передумови фінансової децентралізації місцевого самоврядування, запропоновано поняття «розширення фіскального простору місцевого самоврядування», розкрито характеристики структурної побудови та фінансового наповнення базових моделей місцевого самоврядування.

У другому розділі «Теоретико-методологічні та концептуальні засади формування та розширення фіскального простору місцевого самоврядування» висвітлено еволюційні тенденції фінансової децентралізації на макроекономічному рівні; подано теоретико-методологічний базис формування та розширення фіскального простору місцевого самоврядування; згенеровано концептуальні положення щодо розширення фіскального простору МСВ в умовах фінансової децентралізації.

У третьому розділі «Оцінка бюджетного потенціалу місцевого самоврядування в Україні» розглянуто методичне забезпечення оцінки, стану бюджетного потенціалу регіону, диференціації місцевих бюджетів; встановлено напрямки формування фіскального простору місцевого самоврядування в Україні.

У четвертому розділі «Інституціональні засади розширення фіскального простору місцевого самоврядування в умовах реформування адміністративно-територіального устрою» розкрито положення щодо фінансового обґрунтування доцільності формування об'єднаних територіальних громад в Україні; розвинуто інституціональне забезпечення вдосконалення міжбюджетних відносин в контексті розширення фіскального простору місцевого самоврядування.

П'ятий розділ «Методичні засади середньострокового бюджетного планування на місцевому рівні в умовах децентралізації державних фінансів» містить механізм та методичні положення щодо середньострокового планування місцевих бюджетів в контексті розширення фіскального простору місцевого самоврядування.

У шостому розділі «Неподаткові джерела доходів місцевих бюджетів та їх вплив на фіскальний простір місцевого самоврядування» висвітлено підходи щодо механізмів місцевих запозичень та врахування фіскальних ризиків в рамках механізму формування місцевих бюджетів; розроблено методичні положення

щодо середньострокового планування і контролю виконання бюджетних та інвестиційних проектів на місцевому рівні в контексті розширення фіскального простору місцевого самоврядування.

Висновки і рекомендації логічно випливають із виконаних досліджень і підтверджуються довідками про впровадження результатів дисертаційної роботи.

Наукова новизна результатів дослідження

Автором реалізовано сукупність завдань, що сприяло розв'язанню наукової проблеми щодо розкриття теоретико-методологічних засад розширення фіскального простору місцевого самоврядування в умовах фінансової децентралізації з метою забезпечення сталого економічного розвитку територій. Серед найбільш важливих наукових результатів дисертаційної роботи слід відзначити наступні:

- формування концепції розширення фіскального простору місцевого самоврядування, яку в умовах фінансової децентралізації запропоновано розглядати як процес надання органам місцевого самоврядування фінансових та податкових важелів внесення змін в інституціональні режими здійснення економічної та соціальної активності для посилення перспективної орієнтації бюджетного процесу підвищення фіскальної дисципліни (с.147-170);

- обґрунтування поняття «розширення фіскального простору» як сукупності фінансових ресурсів, визначених у рефлексійному відношенні до потенційних результатів їх реалізації, що враховує сутнісну особливість категорії фінансового потенціалу (с. 64-67);

- формування теоретико-методологічного базису розширення фіскального простору місцевого самоврядування на основі визначення базисних складових (с. 133-148);

- визначення основних особливостей взаємодії складових механізму формування місцевих бюджетів в контексті розширення фіскального простору місцевого самоврядування з орієнтацією на розвиток територій на основі самовідтворення системи розподілу владних повноважень, дотримання вимог пріоритетності фінансових та фіскальних інтересів територіальної громади над

індивідуальними прагненнями її окремих членів, пропорційності розвитку інституціонального середовища (с. 96-99);

- обґрунтування поняття та структуризації процесу фінансової децентралізації як упорядкування складових цього процесу за фінансовими орієнтирами цільової спрямованості перерозподілу владних повноважень, що спрямоване для фіскальної децентралізації – на розширення фіскального простору місцевого самоврядування; для бюджетної та податкової децентралізації – на забезпечення підвищення параметрів податкового наповнення та збільшення місцевого бюджету (с.101-132);

- систематизація характеристики базових моделей місцевого самоврядування з урахуванням наявного стану централізації владних повноважень, що відображається у складових та джерелах фінансового забезпечення місцевих бюджетів (с. 50-63);

- удосконалення методичного підходу щодо оцінки диференціації місцевих бюджетів з урахуванням структурного та регіонального аспектів на основі виявлених характеристик, які найбільш різняться за місцевими бюджетами різних рівнів, що дозволить уникнути диспропорцій в системі місцевих бюджетів (с. 173-211);

- наукові положення щодо встановлення доцільності формування об'єднаних територіальних громад в Україні, визначення фіскальних повноважень та відповідальності органів місцевого самоврядування (с. 267-281);

- удосконалення методичного забезпечення середньострокового бюджетного планування на місцевому рівні (с. 313-327), методичного підходу щодо визначення пріоритетів цільового фінансування програм та проектів розвитку на державному та місцевому рівні (с. 328-344);

- удосконалення методичного щодо розробки та реалізації цільових проектів і програм регіонального соціально-економічного розвитку на основі інтеграції положень програмно-цільового підходу та концепції розширення фіскального простору (с. 345-362);

- розвиток тлумачення сутності поняття «фіскальний простір місцевого самоврядування» з урахуванням просторового та часового аспектів (с. 96);

- розвиток методичного підходу щодо оцінки стану бюджетного потенціалу регіону на основі доходно-видаткової концепції бюджетного потенціалу (с. 213-235).

Враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що отримані наукові результати є достовірними та обґрунтованими, а дисертація пройшла необхідну апробацію.

Повнота відображення результатів дослідження в опублікованих роботах і авторефераті

Ключові наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, знайшли своє відображення у публікаціях автора. Основні положення та результати дисертації опубліковано в 39 наукових працях загальним обсягом 45,3 д. а. (із них: 2 одноосібні монографії; 10 розділів у 5 колективних монографіях; 21 стаття у наукових фахових виданнях; 11 праць у інших виданнях). Всі основні наукові положення, висновки та пропозиції, що винесені на захист, одержано автором самостійно. В опублікованих працях достатньою мірою відображено сутність результатів виконаного дослідження та їх наукову новизну.

Характер видань і зміст наукових праць відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України пропонованим для повноти висвітлення отриманих результатів дисертаційної роботи на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси та кредит. Кількість, обсяг і якість друкованих праць надають авторові право публічного захисту дисертації.

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження

Наукова цінність отриманих результатів обумовлена можливістю застосування розроблених у дисертації теоретико-концептуальних, методологічних та науково-практичних підходів як в проведенні подальших досліджень, так і в практичній роботі. Теоретичні положення та висновки дисертаційної роботи, що розкривають проблему розширення фіскального простору місцевого самоврядування в умовах фінансової децентралізації, мають практичне значення для органів місцевого самоврядування щодо розширення

фіскального простору як важливої передумови ефективності фіскальної політики на регіональному рівні, що буде достатнім для здійснення дієвих заходів з метою досягнення цілей регіонального економічного розвитку.

Основні наукові результати дисертаційної роботи використано у практичній роботі Комітету Верховної Ради України з питань бюджету, Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів України, Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, Асоціації міст України, Департаменту фінансів Дніпропетровської, Львівської, Черкаської обласних державних адміністрацій, Департаменту фінансів виконавчого органу Київської міської ради. Положення дисертаційної роботи використано у навчальному процесі Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця при викладанні дисциплін: «Фінанси» та «Бюджетна система».

Висновок про відповідність автореферату і дисертації встановленим вимогам, спеціальності і профілю ради

За обсягом і оформленням дисертація та автореферат Кузькіна Є. Ю. відповідає встановленим законодавством України вимогам щодо докторських дисертацій. Представлене дослідження є завершеною кваліфікаційною роботою, обґрунтованою, викладеною на високому рівні. Зміст автореферату є ідентичним до змісту дисертації. Автореферат достатньою мірою висвітлює основні наукові і практичні положення дисертаційної роботи.

Зміст та результати дисертаційної роботи відповідають паспорту спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси та кредит. Дисертаційна робота відповідає профілю спеціалізованої вченої ради Д 64.055.02 із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 - гроші, фінанси та кредит,

Дискусійні положення та зауваження дисертаційного дослідження

Позитивно оцінюючи змістовність і значущість для розвитку теорії та практики дисертації Кузькіна Є. Ю., обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, враховуючи необхідність подальшого вирішення наукової проблематики є зауваження та дискусійні, на наш погляд, положення

дисертаційної роботи, які можуть бути предметом дискусії при захисті:

1. В другому розділі роботи автор розвиває підходи до трактування сутності фіскального простору місцевого самоврядування, розглядає розширення фіскального простору місцевого самоврядування в умовах децентралізації державних фінансів. Водночас, важливим було більш розгорнуто розкрити проблеми впливу фіскального простору місцевого самоврядування на економічне зростання країни в системі фіскального простору макроекономічного рівня.

2. У п. 2.2 «Теоретико-методологічний базис формування фіскального простору місцевого самоврядування» автор представляє власну гіпотезу розширення фіскального простору місцевого самоврядування в умовах фінансової децентралізації. На наш погляд, доцільно було більше уваги приділити розкриттю сутності складових та фінансових орієнтирів цільової спрямованості процесу децентралізації державної влади у фінансовій сфері.

3. В третьому розділі роботи проаналізовано бюджетний потенціал регіонів, проведено розподіл областей України за проявами регіональної диференціації місцевих бюджетів (табл. 3.9, с. 209), сформовано відповідні кластери регіонів. Автор вірно акцентує на значних диспропорціях в системі внутрішніх зв'язків та взаємовідносин, які виникають на рівні місцевих бюджетів, проте не деталізує, як саме ці диспропорції можна подолати. Окрім того, не обґрунтовано граничні межі індикаторів, за якими той чи інший регіон був віднесений до певного кластера (с. 208-212), не вказано рівень адекватності (достовірності) отриманих результатів кластерного аналізу та підхід до його визначення.

4. У п'ятому розділі дисертації зазначено, що однією із складових механізму середньострокового планування місцевих бюджетів в контексті розширення фіскального простору місцевого самоврядування є погодження інтересів держави та територіальних громад (п. 5.1), проте автор не деталізує, які застосовуються процедури та інструменти погодження цих інтересів.

5. В роботі досліджено механізми місцевих запозичень, в т. ч. муніципальних облігацій, як перспективного джерела доходів органів місцевого самоврядування, визначено позитивні та негативні наслідки їх здійснення, обґрунтована роль у

фінансуванні інвестиційних проектів регіонального значення (6 розділ). Але, не зважаючи на проведенне вдосконалення законодавчої бази місцевих запозичень в Україні, суттєвого поширення практика їх здійснення не набула. Як вірно зазначає автор, залишаються невирішеними питання формування зацікавленості суб'єктів господарювання, інвесторів, населення у придбанні облігацій місцевої позики; відсутня законодавча регламентація порядку й джерел відновлення платоспроможності органів місцевого самоврядування у разі настання банкрутства (с. 30 автореферату). Разом з цим, доцільно було в роботі запропонувати шляхи вирішення встановлених проблем.

6. Шостий розділ дисертації має назву «Неподаткові джерела доходів місцевих бюджетів та їх вплив на фіскальний простір місцевого самоврядування», проте в ньому розглянуто шляхи удосконалення регулювальних механізмів місцевих запозичень та врахування фіскальних ризиків, а також методичне забезпечення планування і контролю виконання бюджетних та інвестиційних проектів на місцевому рівні. Автору доцільно більшу увагу приділити проблемам наповнення місцевих бюджетів саме неподатковими доходами, адже, як свідчить практика, їх фіскальна роль в даний час незначна. Разом з тим, в умовах реформування місцевого самоврядування це джерело надходжень має високий потенціал щодо посилення фінансової бази органів місцевого самоврядування.

7. В авторефераті дисертаційного дослідження (внаслідок встановлених обмежень щодо його обсягу), на жаль, не знайшли відображення розглянуті автором в роботі теоретичні та практичні аспекти місцевих податків і зборів як важливого елемента формування фіскального простору місцевого самоврядування, роль якого особливо посилюється в умовах фінансової децентралізації. Обґрунтовані п. 4.3 дисертації висновки і пропозиції щодо вдосконалення місцевого оподаткування в Україні мають наукове і практичне значення.

У цілому, висловлені зауваження не впливають на загальну високу оцінку результатів дисертаційної роботи, її новизну та практичну значимість.

Загальна оцінка дисертації та її відповідність встановленим вимогам

Дисертація Кузькіна Є. Ю. на тему «Теоретико-методологічне забезпечення розширення фіскального простору місцевого самоврядування в умовах фінансової децентралізації» є завершеною науковою працею, в якій розкрито теоретико-методологічні та практичні засади відтворення і модернізації сукупного фінансового потенціалу країни з метою забезпечення сталого економічного розвитку.

Зміст дисертації відповідає поставленій меті та завданням, які вирішені в процесі дослідження. Автореферат відображає основні положення дисертації. Робота оформлена відповідно до встановлених вимог, має наукову і практичну цінність. Отримані автором результати можуть бути використані в науковій, освітній та практичній діяльності.

У цілому, дисертаційна робота на тему: «Теоретико-методологічне забезпечення розширення фіскального простору місцевого самоврядування в умовах фінансової децентралізації» відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України та положенням пунктів 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, зі змінами та доповненнями), а її автор – Кузькін Євген Юрійович, заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Офіційний опонент:

**Завідувач кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Тернопільського національного
економічного університету
Міністерства освіти і науки України,
заслужений діяч науки і техніки України,
доктор економічних наук, професор**

О.П. Кириленко

Підпис	
Завіряю:	
Зав. загальним відділом	